

דבר העורכת

לקוראים שלום!

המשחקים האולימפיים נפתחו בלונדון ב-27/7. זוהי האולימפיאדה ה-30 וישתתפו בה כ-10,500 ספורטאים מ-205 מדינות. התחרויות נערכות ב-26 ענפי ספורט שונים לאחר שהוועד האולימפי החליט להסיר את משחקי הבייסבול והסופטבול מהענפים המתחרים. הם יינעלו ב-12/8 וכולנו תקווה שגם ספורטאים ישראליים יזכו לעמוד על הפודיום ולזכות במדליות. המשלחת הישראלית למשחקים הפעם מכובדת מאד – היא מונה 37 ספורטאים מ-9 ענפים שונים, ביניהם שחיה, התעמלות, טניס ועוד.

לוגו המשחקים האולימפיים (משמאל) והמשחקים הפאראלימפיים (מימין) של בולים מאנגליה וונלוק הוא הקמע של המשחקים בלונדון והוא כולל בתוכו אלמנטים עצובים רבים: על ראשו ניתן לראות מנורה של מונית לונדונית טיפוסית, הוא עונד 5 צמידים בצבעי האולימפיאדה וצורת הפנים שלו היא בצורת גג האצטדיון האולימפי. הוא קרוי על שם העיר מאך וונלוק באנגליה. היא היתה הראשונה שחידשה משחקים אולימפיים בעת החדשה (ב-1850), והיוותה את המודל להחייאת המשחקים האולימפיים במסגרת בינלאומית.

הקמע וונלוק על בולים מסינגפור

אז מה הפעם? אבינועם טלמן כותב על אנקדוטות מאולימפיאדות עבר. יורם לוביאניקר מתאר את חייו של אחד מהמלכים המרתקים בבית המלוכה האנגלי – המלך הנרי ה-8. שמוליק כהן מסיים את תאור גלגוליו של הר הבית בחלק השני של מאמרו. ולבסוף, כבכל גיליון, חידון בולאי נושא פרסים.

הבולים שהונפקו בישראל לכבוד המשחקים

כדי לקרוא את גליון נושאונציק שהכנו לקראת האולימפיאדה הקודמת, אנא לחצו [כאן](#).

נתראה בגיליון הבא,
שלכם, שביט

אולימפיאדת לונדון

אבינועם טלמן

הלורד סבסטיאן קו על בול
מבלגיה

כמדי 4 שנים, כמו שעון מתוזמן היטב, מתקיימים המשחקים האולימפיים. מעל 17 אלף ספורטאים וחברי משלחות הגיעו לבריטניה להשתתף במשחקים להתחרות ב-26 ענפי ספורט שונים הכוללים שחייה, ריצות קצרות וארוכות, כדורגל, כדורסל ועוד.

זו הפעם ה-30 בה נערכים משחקים אולימפיים בעת החדשה והפעם נבחרה לונדון להיות העיר המארחת לאחר שגברה על ערים כמו מדריד, ניו יורק, מוסקבה ופריז בדרך לאירוח המשחקים. מי שעומד בראש הוועדה המארגנת של המשחקים בלונדון הוא אחד מהאתלטיים הגדולים של בריטניה בכל הזמנים – הלורד **סבסטיאן קו** – זוכה מדליית זהב באולימפיאדת מוסקבה ב-1980 ועוד מספר לא מבוטל

של מדליות והישגים אולימפיים ועולמיים כאחד.

כאמור, עשרות אלפי ספורטאים ייתחרו השנה בענפי הספורט השונים. הספורטאים הללו מייצגים כ-200 מדינות שונות כולל אפילו המדינה החדשה שקמה לא מכבר – דרום סודאן, וזאת למרות שעדיין אין לה ועד אולימפי רשמי (תנאי בסיסי להשתתפות באולימפיאדה).

בול האולימפיאדה שהונפק
באוסטרליה - מציג פריטים
לונדוניים טיפוסיים

ב-6 ביולי 2005 נקבע כי לונדון תארח את המשחקים האולימפיים אך שמחתם של תושבי בריטניה בכלל ולונדון בפרט הופרה בתוך 48 שעות מרגע ההכרזה בעקבות סדרה של פיגועי טרור ברכבת התחתית ובאוטובוסים ברחבי לונדון. היום אנו עדים כי העיר התאוששה מהטראומה אך למרות שלא נמצא קשר ברור וודאי בין מועד ההכרזה לבין הפיגועים, ניתן להרגיש ברחבי העיר את סידורי האבטחה הכבדים המלווים את המשחקים. בסך הכל כ-16 אלף מאבטחים, 13 אלף חיילים, 12 אלף שוטרים, ספינות מלחמה, רכבי אבטחה, מאות מצלמות, ואף טילי נ"מ נפרסו על מנת לאבטח את המתקנים, הספורטאים והצופים השונים. זהו פרוייקט האבטחה הגדול בבריטניה, אם לא בעולם כולו ועלותו נמדדת בחצי מיליארד דולר. סך כל התקציב למשחקים האולימפיים עומד על כ-4 מיליארד לירה סטרלינג ורובו מגיע מכספי מפעל הפיס הבריטי, השאר ממומן מכספי משלם המיסים.

ה"ביג בן" על בול מאנגליה

לונדון אירחה 3 אולימפיאדות, כפי שממחיש הבול ממונקו

בבוקר יום שישי האחרון, לציון הפתיחה הרשמית של במשחקים האולימפיים השלושים במספר, צלצלו פעמוני הביג בן כ-40 צלצולים במשך כשלוש דקות שלמות. זה נתן את האות לתחילתם הרשמית של התחרויות שהראשונה בהם הייתה תחרויות החץ וקשת (באופן לא רשמי נפתחו המשחקים עוד ביום רביעי ה-25.7 עם תחילתו של טורניר הכדורגל).

לונדון היא העיר היחידה עד כה שזוכה לארח את המשחקים האולימפיים 3 פעמים – בשנים 1908, 1948 ו-2012. אפשר לייחס את זה להשפעה המרובה שהייתה לבריטים על הוועד האולימפי לאורך ההיסטוריה, ובייחוד על מייסדו – **דה קוברטאן**. זה האחרון ראה כיצד הבריטים משלבים ספורט במערכת החינוך שלהם, ראה כיצד הם קוראים ל"נפש בריאה בגוף בריא" כחלק יסוד מהתרבות, צפה מהצד כיצד הם מקדשים את אתוס ה"משחק הוגן" בו רמאות וקיצורי דרך הם ערכים פסולים בתחרויות ספורט ובאימונים, ולבסוף איחד ואיגד ערכים אלו לכדי חוקים וכללים ברורים המאוגדים תחת דגל המשחקים האולימפיים.

תרומה חשובה נוספת שיש לאנגלים על הספורט העולמי היא שבאולימפיאדת 1900 בפריז זכתה הבריטית **שארלוט קופר** במקום הראשון בטניס נשים. אולימפיאדה זו הייתה הראשונה בה "הורשו" להשתתף נשים, עובדה שתרמה רבות לקידום השיוויון בין המינים בתחילת המאה ה-20. האולימפיאדה השנה מהווה סוג נוסף של ציון דרך בנושא זה של שיוויון בין גברים לנשים – זו האולימפיאדה הראשונה בה לכל המדינות המשתתפות יש נציגות נשית במשלחותיהן.

מעטפת יום ראשון מאנגליה המציגה את הטניסאית שארלוט קופר

הלפיד האולימפי על בול מסלובקיה

ואיך אפשר בלי הלפיד האולימפי. הלפיד באולימפיאדה מסמל המון – מגניבת האש מן האל זאוס והבאתו לבני האדם ועד לחוזק וחוסן של הספורטאים. כמדי אולימפיאדה, הלפיד עושה את דרכו, החל מטקס הסיום של אולימפיאדה אחת עד לטקס הפתיחה של האולימפיאדה הבאה, מהלך של 4 שנים של נדידות וטיולים בכל רחבי העולם, להזכיר לנו את משמעות המשחקים האולימפיים, כך שבכל טקס

פתיחה זוכים הצופים לראות את טקס הדלקת האש האולימפית. באולימפיאדת לונדון הלפיד, שנעשה על ידי חברת גז מקובנטרי, עטוף במעטה ברזל המאחד 8000 עיגולי מתכת מחוברים יחד הבאים. הלפיד מציין את 8000 מחזיקי הלפיד השונים שהעבירו את האש האולימפית ברחבי בריטניה עד לטקס הפתיחה. לאחר שהמשחקים יסתיימו, יוצעו למכירה פומבית חלקי הלפיד השונים וכל ההכנסות ייתרמו לארגוני צדקה העוסקים בספורט.

אילוסטרציה של טקס המדליות על בול מאירלנד

במהלך אולימפיאדת לונדון יחולקו כ-4700 מדליות זהב, כסף וארד. המדליות מיוצרות על ידי חברת "ריו טינטו" והן מאובטחות היטב בכספות הממוקמות במקום סודי במגדל לונדון המפורסם. כל מדליה שוקל כ-400 גרם, קוטרה כ-85 מ"מ. על צידה האחד מוטבעת דמותה של אלת הניצחון היוונית נייקי יוצאת כמנצחת מאצטדיון פאנאתינאיקוס שהיה האצטדיון הראשון לארח את המשחקים האולימפיים בעת החדשה. על צידה השני של המדליה מוטבע לוגו האולימפיאדה שברקע הנר התמזה וכן סדרה של קווים המייצגים את האנרגיה ונחישות של הספורטאים והמתנדבים שנוטלים חלק במשחקים הללו.

לסיום, כ-7 מיליון איש חיים בלונדון, היא מערבבת בתוכה זרמים אתניים רבים – נוצרים, מוסלמים, יהודים, הודים, אפריקאים ועוד. מדברים בה בכ-300 שפות וניבים שונים, "מה למעשה יותר מתאים מלארץ את המשחקים האולימפיים בעיר שאינה מפסיקה לחיות ומאגדת בתוכה את כל העולם" אמר על כך, לוחם החופש ורה"מ דרום אפריקה לשעבר **נלסון מנדלה**.

שש נשותיו של הנרי השמיני יורם לוביאניקר

הנרי השמיני, מלך אנגליה

הנרי השמיני (1491-1547) היה מהחשובים שבמלכי אנגליה. הוא תרם רבות לפיתוח התרבות בממלכה, איחד בין אנגליה לוויילס וזכה לאהדה רבה בקרב בני עמו. אולם מעל הכל הוא ייזכר בשל שש נשותיו ובשל המהפיכה הדתית אשר הביא על אנגליה.

הנרי היה בנו השני של **הנרי השביעי**, וכנזה לא היה מיועד לרשת את אביו. לפיכך הוא הקדיש את רוב זמנו ללימודי תיאולוגיה, ובכוונתו היה להכנס לשירות הכנסייה בבוא העת.

באותה תקופה הייתה ספרד בשיא כוחה: **פרדיננד** מלך אראגון ו**איזבלה** מלכת קסטיליה התחתנו, איחדו את ממלכותיהם ויצרו את ספרד. הם השלימו את כיבוש חצי האי האיברי מידי המוסלמים, ושיגרו את **קולומבוס** למצוא דרך חדשה להודו (משימה שהפכה לגילוי אמריקה).

כוחה של ספרד לא נעלם מעיניו של הנרי השביעי, והוא חיתן את בנו הבכור, יורש העצר **ארתור**, עם **קתרינה**, בתם של פרדיננד ואיזבלה. באותם זמנים היה מקובל שבתי מלוכה קושרים קשרי נישואים ביניהם כחלק מברית פוליטית. אבל חודשים ספורים אחרי החתונה מת ארתור מקדחת, וקתרין (כפי שהיא נקראה באנגליה) נותרה אלמנה.

בשנת 1509 מת המלך הנרי השביעי, והנרי השמיני עלה על כס המלוכה. פרדיננד לחץ עליו לחדש את הברית בין המדינות ולשאת את קתרין לאישה. קתרין העידה כי נישואיה לארתור לא מומשו (כלומר, השניים לא קיימו יחסי מין), ובהליך מזורז הוכרזו הנישואין בינה לבין ארתור כבטלים. תשעה שבועות לאחר המלכתו נשא הנרי את קתרין לאישה.

קתרין מאראגון, אישתו הראשונה של הנרי השמיני

שאיפתו הגדולה של הנרי הייתה כי קתרין תלד לו בן שיירש אותו על כס המלוכה בבוא היום. הייתה לו סיבה טובה לדאגה: באותם ימים אחד הגורמים הנפוצים ביותר למלחמות היה סכסוכי ירושה במקרה ולא היו למלך הקודם בנים. זיקתן של נשים לכס המלכות באותה תקופה הייתה חלשה יותר, ורק בן היה מתקבל כיורש ללא ערעור. אבל הגורל לא הייטיב עם בני הזוג: מספר הריונות של קתרין הסתיימו בהפלות, ופעמיים נולדו בנים שמתו כתינוקות. רק בת אחת הייתה להם – מרי שנולדה בשנת 1516. בשנת 1525 הייתה המלכה קתרין כבר בת 40, והיה ברור

שסיכוייה ללדת בן להנרי קלושים. במקביל התאהב המלך **באן בוליין** הצעירה. הוא הגיע למסקנה כי עליו לבטל את נישואיו לקתרין (גירושים אסורים על פי הקתולים) ולשאת את אן במקומה, בתקווה שזו תעמיד לו יורש.

כמי שלמד תיאלוגיה בצעירותו, הנרי מצא גם הסבר דתי הולם להצדיק את מעשיו. לפי דעתו נישואיה של קתרין לאחיו המנוח ארתור היו תקפים, ולכן מראש היה אסור לו לשאת את קתרין לאישה. אלוהים העניש את הנרי בכך שמנע ממנו יורש. אולם אם יבוטלו נישואיו של הנרי לקתרין והוא יישא את אן בוליין במקומה יגמול לו האל הטוב ויעניק לו בן.

אן בוליין, אשתו
השנייה של הנרי השמיני.

הבעיה שעמדה בפני הנרי הייתה, שנישואיו היו בתחום הסמכות של האפיפיור. שנים מעטות קודם לכן העניק האפיפיור, **ליאו העשירי**, להנרי את התואר "מגן האמונה" כאות הוקרה על כך שהנרי התייצב לצידו במאבק מול **מרטין לותר**, אבי הזרם הפרוטסטנטי. עתה קיווה הנרי כי האפיפיור החדש, **קלמנס השביעי**, ישתף עימו פעולה. אבל על קלמנס הופעלו לחצים כבדים מבני משפחתה של קתרין, אשר היו מרושתים היטב בבתי המלוכה השונים באירופה, והוא סירב לבטל את נישואי הנרי וקתרין.

לא מלך חזק כהנרי השמיני ייכנע: אחרי חמש שנים של נסיונות שכנוע הדדיים החליט הנרי להפסיק לקבל את סמכותו של האפיפיור, להתנתק מהכנסייה הקתולית ולהקים את הכנסייה האנגליקנית שהוא יעמוד בראשה. החלטה זו עלתה בדמים רבים: עד תחילת המאה ה-18 נקרעה אנגליה במלחמות דת בין קתולים לפרוטסטנטים, במהלכן נהרגו והוצאו להורג רבים וטובים.

אליזבת', בתם של
הנרי השמיני ואן בוליין.

בוודאי לא תופתעו שהכנסייה האנגליקנית בראשה עמד הנרי השמיני גילתה אהדה גדולה הרבה יותר לטענותיו של הנרי השמיני: נישואיו עם קתרין מאראגון הוכרזו כבטלים ובתו מרי הוכרזה כממזרה. בשנת 1533 הוכתרה אן בוליין כמלכת אנגליה, ובסוף אותה שנה נולדה לה בת, אליזבת' (לימים המלכה אליזבת' הראשונה). לאחר שאן הפילה עובר נוסף הגיע הנרי למסקנה שאין בה עוד תועלת. הוא טפל עליה אשמת ניאוף, בית דין מיוחד הרשיע אותה ודן אותה למוות. באמצע שנת 1536 הוצאה אן בוליין להורג.

הנרי השמיני לא היה אדם המתיימש בקלות, והוא לא בזבז זמן רב: אחד עשר יום לאחר שאן בוליין הוצאה להורג נשא הנרי את אישתו השלישית, **ג'יין סימור**.

נישואי המלך לג'יין סימור לא נמשכו זמן רב: באוקטובר 1537, כשנה וחצי אחרי החתונה, ילדה ג'יין בן – **אדוארד**, מי שיהיה לימים המלך אדוארד השישי. שמחה גדולה מילאה את אנגליה כולה ואת ארמון המלוכה בפרט. סוף סוף התמלאה משאלתו הגדולה של הנרי, להעמיד יורש אשר ימשיך את בית טיודור! אך מיד לאחר הלידה חלתה ג'יין סימור בדלקת, ושנים עשר יום לאחר

ג'יין סימור ובנה, אדוארד השישי

מכן היא מתה. ג'יין הייתה האישה היחידה של הנרי אשר מילאה (לדעתו) את תפקידה והעמידה לו בן, ועל כן היא גם הייתה האישה היחידה אשר על מותה הוא התאבל.

הנרי השמיני הגיע אל המנוחה והנחלה. עתה, כשהיה אב לבן היה יכול לחזור ולשקול את ענייני המלוכה באופן רגוע יותר, ללא העיסוק האובססיבי בשאלת הירושה. יועצו הפוליטי הבכיר של המלך, **תומאס קרמוול**, שכנע אותו שעליו להנשא פעם נוספת. מטרת הנישואין הפעם לא הייתה להעמיד יורש, אלא לחזק את הברית הפוליטית עם המלוכה הפרוטסטנטית בגרמניה. מסיבה זו הוחלט לייבא כלה מגרמניה, **אן מקליווס** נמצאה כמועמדת ראויה. בהעדר אמצעים כפייסבוק נתבקש הצייר הגרמני הנודע **האנס הולביין** להנפיק פורטרייט של הכלה המיועדת, על מנת שהנרי השמיני יוכל לקבוע אם היא נראית לו. הדיוקן המצויר מצא חן בעיני המלך האנגלי, והנישואים הוסכמו. אולם לרוע המזל ציורו של הולביין החמיא לאן יתר על המידה. כך, למשל, העלים הצייר את הצלקות שהיו בפניה, זכר למחלת האבעבועות. כאשר הגיע אן לאנגליה הביט בה המלך ואמר לאנשיו: "אינני אוהב אותה".

אן מקליווס –
דיוקן שצייר האנס הולביין

לא ניתן היה לחמוק מחוזה הנישואים, ובינואר 1540 הפכה אן מקליווס לאישתו הרביעית של הנרי השמיני. אלא שחצי שנה אחרי כך בוטלו הנישואים. הנרי טען שאישתו החדשה דוחה אותו כדי כך שאינו מסוגל לממש את הנישואים. את מחיר הנישואים הקצרצרים שילם תומאס קרמוול, האיש שעמד מאחוריהם. מיד לאחר ביטול הנישואים הוא הועמד לדין והוצא להורג.

הבאה בתור הייתה **קתרין האורד**, אחת מבנות הלוויה של אן מקליווס, שגם הייתה בת דודה של אן בולין. קתרין הייתה היפה בנשותיו של הנרי, וגם הייתה צעירה מאוד – פחות מעשרים. הבעיה הייתה שהנרי השמיני היה כבר כבן חמישים, כלומר מבוגר מקתרין בלמעלה משלושים שנה. עם השנים המלך, שהיה בצעירותו גבר נאה, הפך

לאיש שמן להחריד. בנוסף, הוא סבל מפצע פתוח ברגלו, אשר הדיף ריח רע. קל להבין מדוע קתרין סלדה מהנר השמיני. קל גם להבין מדוע לא יכלה לסרב להצעת הנישואים שלו. קשה הרבה יותר להבין מדוע החלה מייד לבגוד בבעלה הטרי, שהרי רק חמש שנים חלפו מאז הוציא להורג הנרי השמיני את בת דודתה באשמה כוזבת של ניאוף. לא קשה לנחש שתוך זמן קצר גילה המלך את דבר הבגידה, וקל עוד יותר לנחש מה עלה בגורלה של קתרין האוורד ושל מאהבה. בפברואר 1542, שנה וחצי לאחר שהייתה מלכת אנגליה, הוצאה קתרין האוורד להורג.

קתרין האוורד

הנרי השמיני הפך לאדם שמן להחריד

אישתו השישית והאחרונה של הנרי השמיני הייתה אלמנה בשם **קתרין פאר**. השניים נישאו ביולי 1543, כאשר הנרי כבר היה חולה. המלכה החדשה הצליחה לשקם את יחסיו של הנרי עם שתי בנותיו, מרי ואן, ולראשונה דומה היה כי מדובר במשפחה נורמאלית. היא גם טיפלה היטב במלך החולה, עד מותו בינואר 1547. לאחר מותו של הנרי השמיני התחתנה קתרין פאר עם תומאס סימור, אחיה של אישתו השלישית של בעלה המנוח. בוודאי שמתם לב שבסיפור הזה יש כל מה שצריך באופרת סבון טובה.

אחת הסיבות לחשיבותו של הנרי השמיני ושש נשותיו היא, שמותו של המלך לא שם קץ לפרשה. את מקומו על כס המלוכה תפס בנו היחיד, אדוארד הששי, שהיה בסך הכל בן עשר. בנוסף לכך, אדוארד סבל מבריאות לקויה, ומת בשנת 1553. כתר המלוכה עבר לאחותו למחצה, מרי, בתה של קתרין מאראגון. מרי (שנקראה עתה מרי הראשונה) ניסתה להחזיר את אנגליה לחיק הקתוליות. היא רדפה את הפרוטסטנטים, והוציאה להורג מאות מהם. מכאן גם הכינוי בלאדי מרי (מרי העקובה מדם), המשמש כיום גם כשם של משקה אלכוהולי בצבע אדום. למזלם של הפרוטסטנטים חלתה מרי בסרטן ומתה בשנת 1558. כתר המלוכה עבר לידיה של אליזבת הראשונה, ורק בימיה שבו השקט והשלווה לאנגליה.

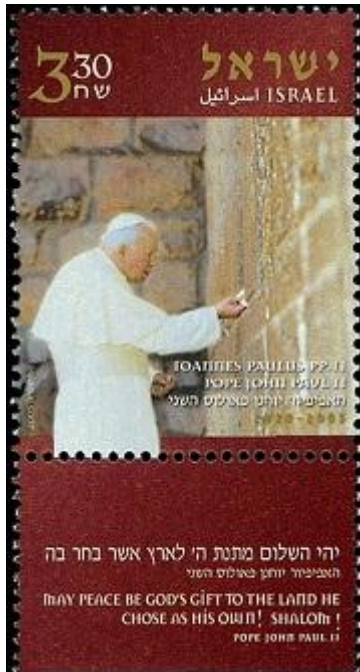

קתרין פאר – אישתו האחרונה של הנרי השמיני

גילגוליו של הר הבית – חלק שני

שמוליק כהן

בחלק הראשון של המאמר שהתפרסם בגיליון הקודם עקבנו אחרי גילגולי הר הבית עד למאה ה-8 לספירה. הר הבית החליף ידיים רבות ונתקדש על ידי היהודים והמוסלמים.

האפיפיור מבקר
בכותל המערבי

הר הבית המשיך לתפקד כמוקד הקדושה המוסלמי בירושלים עד להגעת הצלבנים בשנת 1099. הצלבנים כבשו את ירושלים בסערת קרב תוך כדי מעשי טבח בתושבים היהודים והמוסלמים בעיר. אחת הכרוניקות הצלבניות מתארת כיצד סוסי הצלבנים בוססו בדם הנספים שהגיע לגובה החזה שלהם. לאחר השתלטות הצלבנים על העיר, הם ניצרו את הר הבית כהלכה. מסגד אל אקצא הפך להיות ארמון המלוכה של המלך הצלבני. שם המבנה שונה, והוא נקרא עתה "טמפלום סולומוניס" – מקדש שלמה. לאחר כמה שנים, הועבר משכן המלך הצלבני מהר הבית לארמון חדש, סמוך למגדל דוד של היום, וטמפלום סולומוניס הועבר לרשות המסדר הטמפלרי. המסדר השתמש בבניין כמטה שלו, ובקמרוןות שמתחתיו (אותם קמרוןות שהקים הורדוס, ושהבניין נבנה עליהם) השתמש המסדר כמחסנים וכאורוות. האורוות של טמפלום סולומוניס העניקו לקמרוןות הסמוכים לפינה הדרומית מזרחית של ההר שם חדש: אורוות שלמה. זהו מקור השם, ולמעשה אין קשר אמיתי בין שלמה המלך לבין אורוות שלמה, ואלה נבנו כתשע מאות שנים לאחר מותו.

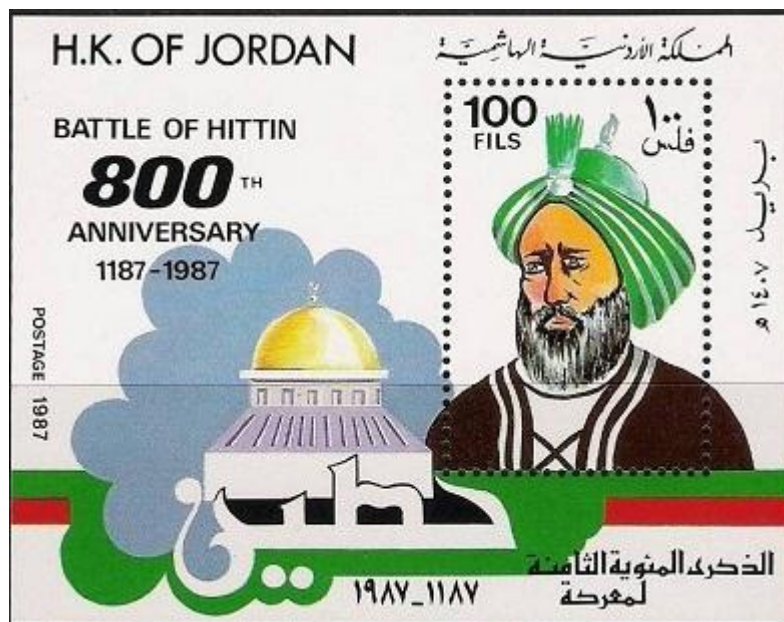
יוחנן המטביל על
בול מבולגריה

כשם שמסגד אל אקצא "הוטבל לנצרות" והפך לטמפלום סולומוניס, גם כיפת הסלע הוטבלה כהלכה, והפכה לכנסייה בשם "טמפלום דומיני" – "מקדש האדון". כנסייה זו היתה שניה רק לכנסיית הקבר. כאשר הוכתר מלך חדש, נערך טקס ההכתרה בכנסיית הקבר. לאחר מכן היה המלך החדש מוביל תהלוכה מכנסיית הקבר אל טמפלום דומיני, שם היה מניח את כתרו החדש על המזבח, ומשם היו ממשיכים בתהלוכה לטמפלום סולומוניס למעין ארוחה רשמית. בכל 15 ליולי, התאריך בו נפלה ירושלים לידי הנוצרים, היתה נערכת תהלוכה מכנסיית הקבר לכנסיית

האדון. לעיתים היתה נערכת תהלוכה דומה לפני קרבות מכריעים. סלע השתיה קיבל עתה מסורת נוצרית, בנוסף למסורת היהודית והמוסלמית. לפי המסורת במערה מתחת לסלע הופיע מלאך ה' בפני זכריה, אביו של יוחנן המטביל, ובישר לו על הלידה הצפויה של בנו, והורה לו לקרוא לו יוחנן. לפי כתבי הקודש הנוצרים, זכריה פקפק בהודעת המלאך ונענש באובדן כושר הדיבור. בברית המילה של התינוק כאשר נשאל לשם התינוק רשם על לוח "יוחנן" ובאותו הרגע חזר

אליו כושר הדיבור. מסורות נוצריות נוספת הקשורות לסלע קבעו כי על גבי הסלע נימול ישוע כאשר היה בן שמונה ימים, במקום הזה הוא הוצג במקדש, כאן לאחר כמעט שלשים ושלוש שנים הוא גרש את הרוכלים וכד'.

השינוי המשמעותי הבא בהר הבית כרוך גם הוא בשינוי מדיני צבאי. בשנת 1187 השמיד צבאו של צלאח א-דין את צבאה של הממלכה הצלבנית בקרב קרני חיטין. לאחר קרב זה עבר צבאו של צלאח א-דין בארץ וקיבל לידיו את כניעת הערים הנוצריות שנשארו ללא מגן. צלאח א-דין תכנן בתחילה לכבוש את ירושלים בקרב, כנקמה על הטבח שערכו הצלבנים בעיר עם כיבושה בשנת 1099. הוא החל לצור על העיר ובתחילה סירב לקבל את כניעתה. לאחר שהנצורים הביהרו לו שמבני הר הבית עלולים להינזק במקרה של קרב, הוא הבין את הרמז, והחליט לקבל את כניעתה של ירושלים. ירושלים חזרה לחיק האיסלם. צלאח א-דין איפשר לנוצרים להמשיך ולהחזיק בכנסיית הקבר, אך כעת הוא איסלם מחדש את הר הבית. צלב הזהב שהתנוסס על טמפלום דומיני נקשר לסוס, נגרר ברחובות העיר ובסופו של דבר נופץ לרסיסים. חלק מהמבנים שהצלבנים בנו על הר הבית נהרסו כליל, למבנים אחרים הוסף מחראב – גומחה בקיר המראה את כיוון התפילה, ובכך הם "אוסלמו כהלכה". אפיזודה קצרה של שליטה נוצרית על ירושלים התרחשה לאחר שבשנת 1228 נחתם הסכם בין שליט מצרים לבין הקיסר פרדריך השני, שבו ניתנה לנוצרים במשך עשר שנים השליטה על ירושלים. הר הבית, לפי אותו הסכם נשאר בשליטת המוסלמים.

גליונית זכרון מירדן לרגל 800 שנים לנצחונו של צלאח א-דין בקרני חיטין

צאצאיו של צלאח א-דין, שנקראו האיובים הלכו ונחלשו ובמהלך המאה ה-13 איבדו את השלטון לממלוכים. לפני שאדבר על השפעה של הממלוכים על הר הבית, אני מעוניין להסביר מעט על הממלוכים. פירוש המילה ממלוך היא עבד. המדובר היה בילדים או נערים פגאנים, לרוב מאזור הקווקז, שהיו נקנים על ידי השליטים המוסלמים ומתחנכים בפנימיות מיוחדות. באותן פנימיות הם היו ממירים את דתם לאיסלם, זוכים בחינוך דתי ואימונים צבאיים משובחים ועם סיום למודיהם, הם היו משרתים באדמיניסטרציה ובצבא. מכיון שלא היו להם שום אינטרסים הקשורים לאוכלוסיה

המקומית (אפילו משפחה לא היתה להם), הם היו נחשבים לנאמנים ביותר לשליט. בניהם של הממלוכים כבר לא נחשבו כממלוכים בעצמם, משום שהם לא עברו את התהליך שעברו אבותיהם, משמע קנייה כעבד, איסלום וחינוך בפנימיות מיוחדות. באמצע המאה השלוש עשרה מת הסולטן האיובי של מצרים במהלך המלחמה נגד מלך צרפת לואי התשיעי (היה זה במסגרת מסע הצלב השביעי שהוביל לואי התשיעי). פילגשו של הסולטן שג'רת א-דור הסתירה את דבר מותו והוציאה פקודות בשמו, עד להגעת תוראן שאה, בנו של הסולטן המת. הוא הצליח לשלוט במצרים כשנה, עד ששג'רת א-דור דאגה שהוא ירצח, ושבה והשתלטה על מצרים. שליטי המדינות המוסלמיות הנוספות זעמו על העובדה שבמצרים שולטת אישה, ודרשו להחליף את השליט לשליט זכר. הפתרון של א-דור היה פשוט, היא התחתנה עם קצין ממלוכי בשם אייבכ, ובני הזוג שלטו יחדיו. אולם אייבכ לא הסתפק בהיותו "שליט שותף" וניסה לצבור עוד ועוד סמכויות על חשבונה של אישתו. כתגובה רצחה אותו א-דור בזמן שרחץ באמבט. שג'רת א-דור לא הספיקה להנות משלטונה זמן רב, משום שאשתו הראשונה של אייבכ רצחה אותה. במשך שנתיים שלט במצרים בנו של אייבכ, אולם לאחר הרצחו השתלט על המדינה הקצין הממלוכי קוטוז, ומאז ועד להשתלטות העות'מנים במאה ה-16 שלטו במצרים הממלוכים.

ממצאים ארכיאולוגיים בירושליים מהתקופה הצלבנית, מהמאה ה-18 ומהתקופה העות'מנית

בתקופה הממלוכית נבנו מבנים רבים בירושלים ובהר הבית. שתי סיבות היו לתנופת הפיתוח. הראשונה, רצון אמיתי של הממלוכים להודות לאיסלם שהציל את נפשם בכך שהפך אותם מעובדי אלילים למוסלמים נאמנים. הסיבה השניה היתה נעוצה בעובדה שבעוד שקצינים ממלוכים יכלו לצבור רכוש רב במהלך שירותם, נאסר עליהם להורישו לילדיהם. אחת הדרכים לעקוף איסור זה ולדאוג לילדיהם היתה לבנות מדרשה, ולהורשה להקדש המוסלמי, אך להוסיף תנאי שבראש המדרשה יעמוד בנו של הממלוך. כך יכל הממלוך לפחות לדאוג למשרה מכובדת עבור בנו, ובה בעת להראות את נדיבותו והערכתו לאיסלם. עיקר מפעלי הבניה הממלוכים רוכזו במערב ובצפון הר

הבית, ולאחר שאזור זה התמלא במבנים, הפנו הממלוכים את מאמציהם לאזורים אחרים בירושלים.

כיבוש ירושלים על ידי העות'מנים לא בישר מהפכה בהר הבית. בראשית התקופה העות'מנית (במאה ה-16) שיקם סולימאן המפואר את חומות העיר, ואלו הם החומות שאנו מכירים היום. הוא גם החליף את האריחים של כיפת הסלע, ונתן לה את הגוון הכחלחל המוכר לנו היום. מעבר לכך היו מספר שפוצים, אך המדובר היה בשפוצים חיצוניים, חלונות, פסיפסים אריחים וכד', בעוד שתשתית המבנים לא שופצה.

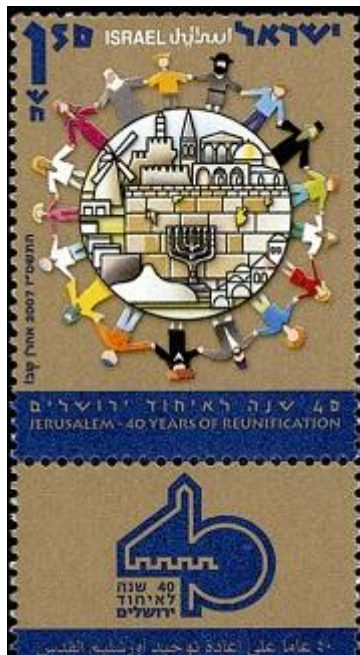

חומות העיר כפי ששוקמו על ידי האימפריה העות'מנית

כאשר כבשו הבריטים את העיר, במהלך מלחמת העולם הראשונה, הם מצאו את ההר במצב של הזנחה קשה, והחליטו לשפץ אותו. במהלך השיפוץ הם החליפו את אריחי כיפת הסלע, וחזקו את מסגד אל אקצא. שיפוץ המסגד לא מנע את קריסת תקרתו ברעידת האדמה של שנת 1927, אבל ככל הנראה מנע את קריסת המבנה כולו. במהלך תקופת המנדט הפך הר הבית למוקד הסתה כנגד הישוב היהודי. המופתי של ירושלים, חאג' אמין אל חוסייני, השתמש בדת על מנת לשלהב את ערביי ארץ ישראל במאבק כנגד התנועה הציונית. אין זה מקרה שפרעות 1920 התחוללו לאחר עצרת סיום חגיגות נבי מוסא שנערכה בהר הבית. אל חוסייני נאם בעצרת והסית את ההמונים לפגוע ביהודים. רצונם של היהודים להתפלל בכותל המערבי היווה עבור אל חוסייני כלי יוצא מן הכלל להוכיח כביכול את כוונות היהודים להשתלט על קודשי האיסלם על הר הבית. אל חוסייני סירב להכיר בכותל כאתר קדוש יהודי, והתעקש לכנותו אל בוריק, על שם הבהמה הפלאית שעליה, על פי המסורת המוסלמית, טס מוחמד ממכה לירושלים. מבחינתו היהודים לא התפללו ליד הכותל המערבי, אלא ליד אל בוריק, מקום קדוש למוסלמים.

לאחר מלחמת העצמאות היה הר הבית בתחום ממלכת ירדן. למרות שהסכם שביתת הנשק בין ישראל לירדן קבע שיותר ליהודים להתפלל בכותל המערבי, סירבו הירדנים

לממש סעיף זה. ממלחמת השחרור ועד למלחמת ששת הימים, נמנע מיהודים להתפלל אל מול הכותל.

בול 40 שנה לאיחוד ירושלים

יגאל אלון

ביוני 1967 פרצה מלחמת ששת הימים, והעיר אוחדה תחת שלטון ישראל. מדינת ישראל שפתחה את המלחמה במבצע "מוקד" לחיסול חילות האויר של סוריה ומצרים, לא רצתה להלחם בירדנים, והעדיפה בשלב ראשון לנסות ולהמנע ממלחמה בחזית נוספת. רק לאחר שהתברר שהירדנים אינם מסתפקים בפעולות שנועדו להראות סולידריות ערבית, ופניהם למלחמה של ממש, הוחלט לפעול כנגדם בכל הכח. כבר ביום החמישי ביוני החלו כוחות צה"ל לפרוץ לעיר המזרחית, אולם הפקודות אסרו במפורש לפרוץ לעיר העתיקה. בבוקר השישי ביוני היתה העיר העתיקה מכותרת. משה דיין נפגש עם עוזי נרקיס, אלוף פיקוד מרכז וקצינים נוספים בהר הצופים. חברות הקצינים הבכירים השקיפה מההר אל העיר העתיקה והאלוף נרקיס דחק בדיין שיתן את הפקודה לפרוץ לעיר העתיקה. דיין סירב. פרסומים מאוחרים יותר אף טוענים

שהוא סינן כלפי נרקיס "מי בכלל צריך את הותיקן הזה?". פרסומים מאוחרים יותר שתארו את ישיבת הממשלה הראו שבעוד שבגין ואלון לוחצים לפרוץ לעיר העתיקה, דיין התנגד לכך וטען שצריך לכתר אותה ולאפשר לה להכנע ללא קרב. גם בבוקר השישי ביוני דיין סירב לאשר לפרוץ לעיר העתיקה ולהר הבית הנמצא בתוכה. בבוקר המחרת, יום רביעי 7.6.67, הודיע הבי.בי.סי שמועצת הבטחון של האו"ם עומדת להכריז על הפסקת אש שתכנס לתוקף בצהרי היום. השר בגין דחק בראש הממשלה, לוי אשכול שיורה לצה"ל לפרוץ לעיר העתיקה. אשכול התייעץ עם יגאל אלון, ועם שר הפנים משה שפירא, שהסכימו גם הם שיש לפרוץ לעיר העתיקה. הוראה מתאימה הועברה מיד לצבא.

המטכ"ל היה מודע לרגישות המיוחדת של העיר העתיקה. ההוראה שהועברה לאלוף נרקיס היתה "להכנס לעיר העתיקה אבל בשכל". הובהר שאין לגרום לנפגעים מיותרים ובודאי שלא להרס המקומות הקדושים. בזיכרונותיו מספר

האלוף נרקיס כיצד הוא צפה על העיר העתיקה מהר הצופים כאשר לפתע ראה עשן המיתמר מתוכה. הוא בדק מול הכוחות הלוחמים האם העיר מופגזת, וכאשר קיבל תשובה חיובית, הוא פקד להפסיק את ההפגזה מיד. באותו הרגע הוא שמע את קצין האג"ם של חטיבת הצנחנים מורה למרגמות שלו להפסיק את האש משום שהכוחות נכנסים לעיר. נרקיס סיפר שהוא נסע בעקבות הכוחות אל תוך העיר העתיקה. בתוך זמן קצר הוא הספיק לעלות להר הבית ולבקר בכותל.

משה דיין וטדי קולק

כמה שעות לאחר כיבוש הר הבית, ביקר במקום שר הבטחון משה דיין. הוא הורה להוריד מיד את דגל ישראל שהתנוסס על כיפת הסלע. בנוסף, כאשר ראה שפלוגת צנחנים נערכת לשהיית קבע בחלקו הצפוני של הר הבית, הוא הורה לפנותם מההר מיד. עוזי נרקיס ניסה לשכנע את דיין שיאפשר את שהיית החיילים על ההר, אבל דיין סירב, והבהיר לנרקיס שלדעתו עדיף שעל ההר ישמרו המוסלמים. ראש הממשלה, לוי אשכול, תמך גם הוא בקו של דיין. כבר בשעות אחר

הצהריים של אותו היום, הוא נפגש עם ראשי העדות הדתיות והודיע להם שהמקומות הקדושים לא יפגעו. לרבנים הראשיים הוא הודיע שהם יהיו אחראיים להסדרים ליד הכותל. עשרה ימים לאחר מכן, במוצאי שבת, 17.6 עלה שוב דיין על ההר, נפגש עם ראשי הווקף, והודיע להם על ההסדר בהר הבית: חיילי צה"ל יפנו מההר, הניהול הפנימי של ההר, כולל הרחבה ישאר בידי הווקף, אך המעטפת החיצונית של ההר תישמר בידי צה"ל וכוחות הבטחון הישראליים. המוסלמים, הם שיקבעו את הנהלים הפנימיים של ההר, אבל ליהודים יותר לבקר בהר, אך לא להתפלל בו. מאלפת העובדה שההסדר הזה נשאר בתוקף עד לימינו, הושג מבלי שהועלה על הכתב ומבלי ששני הצדדים חתמו עליו. למעשה דיין, שהבין שאף צד לא יהיה מסוגל לחתום עליו, פשוט הודיע שזוהי המדיניות והחל לממש אותה.

במקביל להשארת הר הבית בידי המוסלמים, הוחל בשינוי ההסדרים בכותל. הכותל, עד המלחמה היה למעשה צמוד לסימטה בשכונת המוגרבים. מיד עם שוך הקרבות בירושלים, רצה טדי קולק להרוס את השכונה ולבנות רחבה גדולה שתוכל להכיל את אלפי המבקרים הצפויים בכותל. הרמטכ"ל יצחק רבין, נטה להסכים עם קולק, וגם הוא חש שכל עיכוב רק יקשה על בצוע התוכנית. הוחלט שאת מלאכת ההריסה יבצע גוף אזרחי, ולא הצבא. צה"ל פנה לארגון הקבלנים, ובמהרה נמצאו 15 קבלנים שהסכימו לבצע את מלאכת ההריסה בהתנדבות. ב-9.6 בשעה 3:00 לפנות בוקר ניתן האות, והחל פינוי התושבים משכונת המוגרבים. מיד עם תום הפינוי 15 הקבלנים החלו במלאכת הריסת השכונה ובניית הרחבה. שבוע לאחר מכן, חל חג השבועות, ובאותו היום נפתחו שערי העיר העתיקה לאזרחי מדינת ישראל. 200,000 ישראלים שטפו רחבת הכותל. מאז שמשה הרחבה הן לטקסים רשמיים שונים והן כמקום הקולט אלפי מתפללים.

גליונית זכרון ירושלים של זהב

לתגובות ניתן לפנות לשמוליק כהן בכתובת scohn@netvision.net.il

חידון מספר 54

איזו מדינה?

איזו מדינה הנפיקה את הבול שלפניכם?

- א. טורקיה
- ב. טורקמניסטאן
- ג. צ'כיה
- ד. צ'כיה

מי האיש?

מי האיש הנראה בבול?
בראש איזו מהפכה עמד?
איך נקראה המדינה אותה יסד?

זהה את האתר

איך מכונה הצבא הנראה בבול?
באיזו מדינה הוא נמצא?
מתי הוכנו פסלים אלו?
מתי הם נתגלו?

את הפתרונות יש לשלוח למערכת nosonchik@gmail.com עד ל-15 באוגוסט.
הפותרים מתבקשים לציין את גילם. בין הילדים ובני הנוער שיפתרו נכונה את החידות יוגרל פרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית. התשובות לחידות ושם הזוכה יפורסמו בגליון הבא.

פתרון חידון מספר 53

איזו מדינה?

התשובה הנכונה היא ב – ארמניה.

מי האיש?

האיש הנראה בבול הוא **לו גריג**, שחקן בייסבול אמריקאי וכוכבה של הניו יורק יאנקיס בשנות ה-20 וה-30. בגיל 36 אובחן כחולה במחלה חשוכת מרפא של תאי העצב – מחלה הקרויה כיום "מחלת לו גריג". שנתיים מאוחר יותר הוא מת ממחלה זו.

זהה את האתר

לפנינו צוקי מוהר הנמצאים בחופה המערבי של אירלנד. גובה הצוקים מגיע, במקומות מסוימים ללמעלה מ-200 מטר. בשנת 2009 צולם באתר זה הסרט "הארי פוטר והנסיך חצוי הדם".

בהגרלה שנערכה בין הפותרים נכונה עלה שמו של יהודה רטנר בן ה-10. יהודה זוכה בפרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית.

מכתבים למערכת – לכל תגובה, הצעה או שאלה ניתן לפנות אלינו בכתובת
nosonchik@gmail.com